

(тексты-реципиенты) и произведений религиозного характера (тексты-доноры) и выделяет собственно интертекстуальность, паратекстуальность, метатекстуальность, архитектуальность (с учетом характера взаимодействия текстов); риторическую (согласно интенции говорящего), парциальную и миметическую интертекстуальность (по структурным признакам).

Ключевые слова: прецедентность, интертекстуальность, прецедентный религиозный феномен, интертекстуальные связи, текст-донор, текст-реципиент.

Berestova A. A. Typology of intertextual connections of the texts in modern Ukrainian literature with precedent religious phenomena.

Summary

In this paper the author has attempted to classify types of intertextual interaction of the works of modern Ukrainian literature and religious works that are the source of precedent religious phenomena. The relevance of this study is confirmed as the problems raised in domestic linguistics was partly investigated and has not been studied systematically and comprehensively.

The purpose of the study is to find out the nature of intertextual interaction of the works of contemporary Ukrainian literature and precedent religious phenomena. In this connection, it is necessary to characterize the features of intertextual connections of the texts in modern Ukrainian literature with the texts of religious content and determine the types of intertextual interaction.

Precedent religious phenomena used in the texts of modern Ukrainian literature are the object of the study. The subject of the study are intertextual connections of artistic works of modern Ukrainian literature as texts-receivers and religious writings represented in precedent religious phenomena as texts- donors.

Continuation of the initiated research can be performed in the study of intertextual figures which are representatives of precedent religious phenomena in the works of modern Ukrainian literature.

Key words: *precedent, intertextuality, precedent religious phenomenon, intertextual connections, text-donor, text-recipient.*

УДК 811.161.2'342'06:801

Берковець В. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри сучасної української мови
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
E-mail: Virvolb@ukr.net

ФОНЕТИЧНЕ СЛОВО У ПРОСОДИЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ФУНКЦІОНУВАННЯ, БУДОВА, ВИРАЖАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

У статті описано особливості функціонування фонетичного слова (акцентно-ритмічної структури) у текстах наукового, художнього, розмовного функціональних стилів, у сфері реклами, неймінгу, лінгводидактики, усного перекладу. Розглянуто деякі особливості будови фонетичного слова, випадки його використання як засобу мовної гри, проблемні моменти вживання фонетичних слів у лінгводидактиці, при перекладі.

Ключові слова: *фонетичне слово, функціональний стиль, реклама, неймінг, мовна гра, лінгводидактика, усний переклад.*

Сучасний етап розвитку лінгвістики позначений зосередженням уваги на питаннях функціонування мови в усіх сферах її вживання, стилях, жанрах і формах. Особливий інтерес викликає вивчення усної форми мови – первинної, найпоширенішої і найважливішої форми існування її як засобу комунікації. Усна форма мови використовує багату палітру вербальних і невербальних засобів і є об'єктом вивчення багатьох гуманітарних, природничих, точних наук, а також крос-дисциплінарних досліджень; її всебічний аналіз має не тільки теоретичне, а й широке прикладне значення тощо. Таким чином, дослідження усного мовлення є актуальним, багатограним і перспективним.

Важливе значення у лінгвістичних дослідженнях усного мовлення має вивчення звукових засобів мови – як *сегментних* (звуки, фонем), так і *надсегментних*, або *просодичних* (склад, фонетичне слово, синтагма, фраза, фоноабзац). Серед них особливий інтерес становлять дослідження *фонетичного слова* (ритмічної (акцентно-ритмічної) структури, ритмогрупи, акцентного слова, ритмічного такту) [3–6], яке називають також однією з основних одиниць мовленнєвого ритму,

важливість якої підтверджується в онтогенетичному, діахронічному, перцептивному, дидактичному, стилістичному тощо аспектах (огляд літератури див.: [2, с. 52–54]).

Фонетичне слово, як відомо, може складатися з одного лексикографічного слова або з поєднання кількох слів (службових чи самостійних) в живому мовленні в єдину акцентно-ритмічну структуру з одним спільним словесним наголосом. Фонетичне слово має широкий спектр функціонування і надає цікаві можливості для мовної гри: *ще мить – щемить, про вина – провина, це глина – цеглина, на діл – наділ, сім «Я» – сім'я, під ніс – підніс, там арка – та марка – Тамарка* тощо. Іноді важко провести межу між кількома фонетичними словами: *я намила – Яна мила; сум, надія, сподівання – сумна дія сподівання* тощо, де можливий перцептивний перерозподіл фонем між суміжними ритмічними структурами у фразі.

Фонетичні слова лягли в основу сучасних українських прізвищ *Добрийвечір, Непийвода, Непийтиво, Панібудьласка, Перервирядно, Убийвовк, Нетудихата* та ін. Потенційними фонетичними словами є сполуки на зразок *Чорне море, ахіллесова п'ята, гордіїв вузол* тощо, які за значенням часто дорівнюють одному слову і в синтаксисі розглядаються як одне ціле. Загальновідомим є приклад трансформації фонетичного слова – латинської словосполучки *aquavita* (вода життя) в українську *оковиту* (горілку) тощо.

Метою нашої роботи було дослідити особливості вживання фонетичного слова у різних сферах сучасної української мови. Відповідно **завданням** було окреслити, виявити й описати можливі сфери функціонування фонетичного слова, дослідити специфіку його побутування в різних стилях, жанрах, взаємодію з одиницями інших мовних рівнів, а також розглянути виражальний потенціал фонетичного слова в галузі реклами, зокрема і в соціальних мережах, у неймінгу, описати можливі проблеми перцептивного перерозподілу фонем у межах сусідніх фонетичних слів при перекладі, вивченні іноземної мови та ін.

Об'єктом дослідження послуговували функціональні стилі й жанрові різновиди сучасної української мови, мова реклами, соціальних мереж, сфери неймінгу, лінгводидактики, усного перекладу тощо, обстежувані в аспекті виявлення в них фонетичних слів. Відповідно **предметом** дослідження постали фонетичні слова, особливості їх будови і функціонування в окреслених сферах.

Було з'ясовано, що фонетичне слово може виконувати роль диферентора функціональних стилів, зокрема художнього й наукового. В науковому стилі, де можлива довжина слова коливається в діапазоні 1–10 складів, лексикографічні слова в усному дикторському прочитанні прагнуть до поділу на кілька фонетичних: напр., *видовженоланцѣтне* (листя) розпадається на *відовжено* і *ланцѣтне*, причому між цими двома структурами іноді можлива поява паузи і синтагматичного шва. Натомість у досліджених зразках художнього стилю, де можлива довжина слова становить 1–7 складів, помічена виразна тенденція до об'єднання кількох (на відміну від наукового стилю – трьох і навіть чотирьох!) лексикографічних слів в одне фонетичне: *та_куді_ж_ти; так_у_нас_же* та ін. Стилійно зумовлений також розподіл ядра уживаності й частотності ритмічних структур, переважного місця словесного наголосу в частотних ритмічних структурах (фонетичних словах) обох стилів тощо [2].

Фонетичне слово слугує також засобом мовної гри у дитячій літературі – віршах-загадках, приповідках, скоромовках: *«Якщо до жарту ви готові, / назвіть, кмітливі дітлахи, ті два займенники у мові, / що можуть зіпсувать шляхи»* – відповідь **«Я-ми»**; *«В країні букву Я з боків відкину, – / й помітить зміну враз дитина кожна: / країна перетвориться в тварину, / що нам на ній і покатається можна»* – відповідь **«Я-поні-я»** (Дм. Білоус, «Чари барвінкові»); *«У назві якого міста вжито одне чоловіче ім'я і сто жіночих?»* – відповідь **«Севастополь»**; *«Якщо рук не мили ви, якщо рук не мили ми, якщо руки не мив ти – треба руки вимити!»*; *«В будь-якого будяка / Будячиха будь-яка»* тощо.

До фонетичних слів вдаються також при створенні й увиразненні образу в художній прозі: *«круговидо-плахтянисті, ой-під-вишнею-під-черешнею кралі ще водяться»*; *«наша незалежна, чи радше ще-не-вмерла»*; *«на шкільні вечори ходила <...> в позиченій блузці й куценькій, піонерській це,*

білий-верх-чорний-низ, спідничці»; «...ти хотіла чогось живого в цій черговій, казна-якій з ряду-йому-же-несть-кінця, тимчасовій хаті...» (О. Забужко, «Польові дослідження з українського сексу») та ін. Слід зауважити, що в таких складних фонетичних словах наголоси їхніх компонентів – лексикографічних слів, очевидно, редукуються або ж переходять у наголоси побічні, що урізноманітнює просодичну структуру фрази.

У розмовно-побутовому мовленні фонетичне слово часто стає джерелом творення жартів, анекдотів, каламбурів: *«Моя дружина останнім часом часто стала вживати модне слівце «гаджети», але вимовляє його якимось дивно – по складах»; «Доброго дня! Сергій удома? – Ні, нема. – А де він? – Девіна теж нема»* та ін. Цікаво, що комічний ефект може створювати як об'єднання кількох лексикографічних слів в одну акцентно-ритмічну структуру, так і розпад одного лексикографічного слова на кілька фонетичних.

У розмовно-побутовому мовленні трапляються випадки міжмовної омонімії на основі перцептивного перерозподілу фонем у суміжних фонетичних словах: так, розповідають, якимось у буфеті група російських туристів, послухавши, що просять перед ними в черзі, замовила й собі пляшку українського вина «Пєрли на Стєпу» («Перлина Степу»).

Спроможність фонетичних слів бути джерелом міжмовної омонімії слід враховувати, зокрема, і в рекламі. Так, відомим є факт невдалого просування компанією «GeneralMotors» свого автомобіля «ChevroletNova» на іспаномовному ринку (іспанською *No va* означає «не рухається»). Для вуха українців неприємним є звучання назви мінеральної води «Bluewater», через що її рекламна кампанія не зазнала успіху, та ін.

Усе більш популярними стають хештеги на основі фонетичних слів у соціальних мережах: від політично маркованих *#FreeSavchenko*, *#JeSuisCharlie* до нейтральних *#ялюблювідео*, *#скоровесна*, *#сестриТельнюк* тощо. Стрімко поширюється вже і в Україні досвід фірм-виробників, які в рекламних цілях пропонують споживачам для отримання призів і знижок розмішувати на своїх сторінках у соцмережах певний текст із обов'язковим хештегом – згадуванням назви бренда, продукції або акції на зразок *#englishhomeukraine*; *#kidscontest*; *#takeyourchance* (реклама-слоган нової туалетної води «Chance» від «Chanel») тощо. Зауважимо, що такі хештеги часто є фонетичними словами.

Обігрують потенціал фонетичного слова і в назвах музичних груп, магазинів, фірм, підприємств, кав'ярень, послуг тощо, іноді надаючи таким онімам позитивного чи негативного забарвлення. Так, назва популярного українського рок-гурту *«Кому вниз»* створює виразно пейоративну алузію на назву відомої політичної ідеології. Натомість позитивні конотації викликає назва студентського альманаху *«Сві-й-танок»*, що виходить друком у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Нейтральними є назви музичних гуртів *«5'nizza»* (гра слів: *п'ятниця* і *п'ять*, *Ніцца*) і *«PapaDuke»* (дослівно – *Тато герцог*), утворена від імені засновника – Василя Попадюка, всесвітньвідомого українського скрипаля.

Елементи мовної гри з використанням фонетичного слова загалом широко представлені в сучасному українському неймінгу. Так, назва інтернет-магазину електротоварів *«СтрумОк»* утворена шляхом контамінації українського слова «струм» і англійського «О'к», що відбито, зокрема, і в електронній адресі магазину (www.strum-ok.com.ua/). Така модель утворення контамінованих фонетичних слів користується певною популярністю: *«МайстерОк»* – львівська фірма з ремонту побутової техніки; *«ЛуховичОК»* – київський магазин із продажу відповідного верхнього одягу; *«GOOD'OK»* – назва послуги мобільного оператора «МТС Україна», побудована шляхом контамінації двох англійських слів в одне українське, тощо.

Інша модель вдалого обігравання можливостей фонетичного слова представлена в назві української мережі кав'ярень-пекарень *«Франс.уа»* («Французька випічка з українською душею»), що за звучанням співвідноситься із французьким чоловічим іменем *Франсуа*, а за написанням нагадує назву блогу чи сайту: *france.ua*. Цікавою є також назва ужгородської кав'ярні *«passiЖУ на Швабській»*, що викликає одразу кілька асоціативних рядів: 1) з вимовним варіантом російського

слова «посижу» ([п'єс'и'єжу]); 2) з відомим афористичним висловом Кіси Вороб'янінова з роману «Дванадцять стільців» І. Ільфа та Є. Петрова «Месьє, же не манж па сіс жур» (*Je ne mange pas six jours – Я не їв шість днів*) тощо.

Однак при вивченні іноземної мови, усному перекладі (особливо синхронному), у рекламі фонетичні слова можуть становити певні складнощі для розуміння, зокрема завдячуючи явищу перцептивного перерозподілу фонем у сусідніх фонетичних словах. У лінгводидактиці описано приклади, коли в рядках пісні «Рече та стогне Дніпр широкий» іноземці, які вивчають українську мову, чують «жіноче ім'я» *Ревета*. Після прослуховування «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» на слова І. Франка вони іноді цікавляться, де в Україні *гора Хозерна*, та ін.

При усному перекладі (напр., з англійської) слід пам'ятати, що деякі слова чи сполуки слів передбачають потенційну наявність омофонів – фонетичних слів і можуть становити проблеми для перекладачів, постаючи таким чином їхніми «хибними друзями»: *Showtime – покажи час (Showtime)* – замість *час для шоу*; *Manicure – гроші лікують (Money cure)* – замість *манікюр*; *Copyright – копіює правильно (Copyright)* – замість *авторське право*; *Are you afraid? – Ти є Фрейд? (Are you a Freud?)* – замість *Ти боїшся?* та ін. [7].

Усне сприйняття нерідної мови іноземцями може призвести до появи хибної міжмовної омонімії на базі фонетичних слів. Зокрема, назви станцій київського метро можуть бути сприйняті й перекладені ними так: станція «*Сирець*» – «*Дивись, щупи!*» (*seerats*), станція «*Святошин*» – «*Солодкий океан*» (*sweetocean*) тощо [1].

Таким чином, фонетичне слово в сучасній українській мові може виконувати стиледиференційні функції, виступати як засіб мовної гри і як засіб виразності в художньому тексті, бути засобом творення каламбурів у розмовно-побутовому мовленні тощо. Фонетичне слово входить до складу міжмовних омонімів, використовується в рекламі, зокрема і в соціальних мережах (у складі хештегів), при неймінгу та ін. Слід враховувати потенційні проблеми, пов'язані зі сприйняттям і перекладом (особливо синхронним) лексикографічних і фонетичних слів.

За будовою фонетичні слова є здебільшого 1- і 2-компонентними, проте в художньому, розмовно-побутовому стилях, у рекламі (хештегах) до складу фонетичного слова можуть входити 3, 4 і більше компонентів – лексикографічних слів. Явище перерозподілу фонем у складі сусідніх фонетичних слів може як призводити до непорозумінь при усній комунікації, так і бути засобом творення каламбурів, мовної гри. При неймінгу продуктивною моделлю на сьогодні є контамінація українських та неукраїнських (насамперед англійських) слів в одне фонетичне слово. Ефект мовної гри може виникати як при утворенні фонетичного слова поєднанням кількох лексикографічних слів в єдину акцентно-ритмічну групу, так і при розпаді одного лексикографічного слова на кілька фонетичних.

На перспективу ми виносимо дослідження функціонування фонетичного слова у публіцистичних (медійних), офіційно-ділових, конфесійних текстах, а також подальше вивчення можливостей фонетичного слова як засобу творення виразності, каламбурів, мовної гри.

Список використаної літератури

1. Альтернативна карта метро: як іноземці чують назви станцій?[Електронний ресурс] //Режим доступу: <http://kiev.pravda.com.ua/news/5512a1e42b11c/>
2. Берковець В. В. Просодичні диференційні ознаки функціонального стилю в українській мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – укр. мова / В. В. Берковець. – К., 2004. – 203 с.
3. Касевич В. Б. Ударение и фонетическое слово в русском языке / В. Б. Касевич, Е. В. Ягунова // Проблемы социо- и психолінгвистики: сборник статей. – Пермь, 2003. – Вып. 3. – С. 19–25.
4. Кодзасов С. В. Общая фонетика / С. В. Кодзасов, О. Ф. Кривнова. – М. : РГГУ, 2001. – 592 с.
5. Огієнко І. Український літературний наголос: мовознавча монографія / І. Огієнко. – Вінніпег : Наша культура, 1952. – 304 с.
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
7. 45 ляпов переводчиков, которые достойны коллекционирования[Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.adme.ru/vdohnovenie/davajte-est-pchel-495305/>

Берковец В. В. Фонетическое слово в просодической системе современного украинского языка: функционирование, состав, выразительный потенциал.

Аннотация

В статье описаны особенности функционирования фонетического слова (акцентно-ритмической структуры) в текстах научного, художественного, разговорно-бытового функциональных стилей, в сфере рекламы, нейминга, лингводидактики, устного перевода. Рассмотрены некоторые особенности строения фонетического слова, случаи его использования как средства языковой игры, проблемные моменты употребления фонетических слов в лингводидактике, при переводе.

Ключевые слова: фонетическое слово, функциональный стиль, реклама, нейминг, языковая игра, лингводидактика, устный перевод.

Berkovets V. V. Phonetic word in the Prosodic system of the Modern Ukrainian Language: functioning, structure, expressive potential.

Summary

The aim of our investigation in this article was to investigate the functioning, structure and expressive potential of phonetic word in the scientific, artistic, conversational functional styles, in the field of advertising, naming, language learning, oral translation in the Modern Ukrainian Language. Accordingly our task was to define, identify and describe possible areas of functioning of the phonetic words, explore they specificity and structure, describe the possible perceptual problems. The object of the study were functional styles of Modern Ukrainian Language, the language of advertising, examples of Ukrainian naming, sphere of language learning and oral translation. The subject of study were phonetic words, their structure, expressive potential and functioning in the described areas.

As a result of this study it was found that the phonetic word in the Modern Ukrainian language can existing as a factor that distinguishes the functional styles; as a means of language game; as a means of making puns; as a mean of artistic expression. Phonetic words are consist mostly 1- and 2-components, but in artistic and conversational styles, in advertising they may include 3, 4 or more components. In the neighboring phonetic words may occur the phenomenon of redistribution of phonemes. The contamination of Ukrainian and English words are very productive model in modern Ukrainian naming.

In the future we would like to make further investigation of functioning of phonetic word in the texts of media, official and religious and to continue the exploring of the possibilities of phonetic word as the means of creating expression, puns, language game.

Key words: phonetic word, functional style, advertising, naming, language game, language learning, oral translation.

УДК 801.81 + 811.161.2: 38

Беценко Т. П.,
доктор філологічних наук,
професор кафедри української мови
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
E-mail: becenko@rambler.ru

ЛІНГВОФОЛЬКЛОРИСТИКА У ПАРАДИГМІ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

У статті подана спроба з'ясування поняття «лінгвофольклористика», визначення мети, завдань, об'єкта дослідження означеної галузі науки. Описано термінологічний апарат науки про мову фольклору. Розглянуто проблематику, окреслено основні напрями дослідження. Обґрунтовано доцільність виокремлення лінгвофольклористики в окремий напрям наукових пошуків.

Ключові слова: лінгвофольклористика, мова фольклору, мова усної народної творчості, мова жанрів фольклору, народнописенна мова, фольклорно-писенні засоби (тропи, формули, конструкції, елементи, структури, символи).

Слов'янське мовознавство сьогодні перебуває на стадії поглибленого оновлення, чому підтвердження – прагнення до виділення в самостійний напрям лінгвістичного аспекту дослідження фольклорних текстів, що зумовлено активною науково-пошуковою діяльністю вчених і значними здобутками у цій галузі. У свою чергу, виникає потреба сформулювати засадничі положення означеного напрямку лінгвістичних студій. Це дасть змогу чітко визначити парадигму лінгвофольклористики як науки, окреслити пріоритетні аспекти наукових пошуків, максимально